

TÜRKİYE’NİN KARDEŞ ŞEHİR YOLCULUĞUNDA BİR DURAK: ERZURUM-URUMİYE KARDEŞ ŞEHİR UYGULAMASI

Gülseren ERGÜN* Çiğdem AKMAN** Hakan CANDAN***

Geliş/Received: 28.08.2020

Kabul/Accepted: 04.09.2020

ÖZET

Şehirler ve ülkeler çok eski tarihlerden bugüne kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkiler kurmaktadır. Kültürel benzerlikler, ortak sorunlar, benzer dinamikler ve çıkarların yakın olması ulusal ve uluslararası alanda belediyelerin birbirleri ile ortaklık kurmasına zemin hazırlamıştır. Günümüzde yerel idarelerin uluslararası alanda diplomatik faaliyet gösterdiği kardeş şehir uygulaması belediyelerin ulusal ve uluslararası ortaklığıdır. Özellikle farklı ülke belediyeleri arasındaki ortaklıklar, yerel politika transferi gerçekleştirmeleri ve belediyelerin uluslararasılaşması gibi birçok fayda sağlamaktadır. Ortadoğu coğrafyasının iki kadim ülkesi Türkiye ve İran İslam Cumhuriyeti resmîyete kavuşturmadıkları da dâhil olmak üzere birçok kardeşlik örneği göstermişlerdir.

Bu çalışmada Erzurum Büyükşehir Belediyesi ve Urumiye Belediyesi arasındaki kardeş şehir uygulaması nitel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma neticesinde, Türkiye'nin kardeş şehir yolculuğunda bir durak olan bu belediyeler arasında -kardeş şehir olma sürecinin uzun ve yorucu olmasına rağmen- kültürel, bürokratik, siyasi, edebi ve ticari ilişkiler geliştirildiği belirlenmiştir. Araştırmanın bulgularının önemli bir yönü de Urumiye Belediyesi yetkililerine göre İran'da merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki idari vesayet denetiminin Türkiye'ye kıyasla daha yüksek düzeyde olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kardeş Şehir, Erzurum, Urumiye, Türkiye, İran

A STATION IN SISTER CITY JOURNEY OF TURKEY: THE PRACTICE OF SISTER CITY BETWEEN ERZURUM AND URUMIYE SISTER CITY

ABSTRACT

Cities and countries have established cultural, economic and political relations from ancient times to today. Cultural similarities, common problems, similar dynamics and close interests have paved the way for national and international partnerships of municipalities with each other. Today, the sister city practice, where local governments operate diplomatically internationally, is the national and international partnership of municipalities. In particular, partnerships between municipalities of different countries provide many benefits, such as local policy transfer and internationalization of municipalities. The two ancient countries of the Middle East, Turkey and the Islamic Republic of Iran, have shown many examples of sister cities, including they do not clarify formality.

In this study, the sister city practice between Erzurum Metropolitan Municipality and Urumiye Municipality was examined by qualitative analysis method. As a result of the study, it was determined that cultural, bureaucratic, political, literary and commercial relations were developed between these municipalities, which are a stop on Turkey's sister city journey although the process of becoming a sister city is long and exhausting. An important aspect of the study's findings is that according to Urumiye Municipality officials, the central government in Iran has a higher level power of administrative tutelage control over local governments than in Turkey.

Key Words: Sister City, Erzurum, Urumiye, Turkey, Iran

---

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, gulserenergun81@gmail.com

** Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, cigdemargun@hotmail.com

*** Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hakancandan@kmu.edu.tr

GİRİŞ

Küreselleşen dünyada devletlerin ve yerel halkların sahip oldukları bilgi, beceri, teknoloji, insan gücü kalitesi ve bunların doğurduğu öğrenme ve yenilik istekleri her geçen gün artmaktadır. Bu beklentilerin artması ticaretin gelişmesini ve sınırları aşmasını, blokların dağılmasını, kültürlerin kaynaşmasını, şehirler ve ülkeler arasındaki işbirliklerin giderek çoğalmasını beraberinde getirmiştir.

Tarihte ilk örneğini 836 yılında Paderborn (Almanya) ve Le Mans (Fransa) arasında gördüğümüz şehir eşleştirme projesi (<http://www.yereldiplomasi.gov.tr>) devletlerin ve şehirlerin yüzyıllar öncesinden ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkiler içerisinde olduklarını göstermektedir. Günümüzde ise yerelliğin önem kazanması ile şehirleri, eyaletleri veya bölgeleri temsil eden yerel idarelerin uluslararası alanda gerçekleştirdikleri diplomatik faaliyetlerden belki de en önemlisi kardeş şehir uygulamalarıdır.

Dünyada örneklerini İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra görmeye başladığımız kardeş şehir ilişkileri özellikle soğuk savaş sonrası artış göstermiştir. Türkiye'de ise ilk kardeş şehir projesi 1965 yılında İstanbul ile Rio De Jenerio (Brezilya) arasında imzalanmıştır (Ogawa, 2012: 11).

Türkiye'de belediyeler 5393 sayılı Belediye Kanununun 74. maddesine göre, belediye meclisinin kararı ile yabancı belediyelerle kardeş şehir ilişkisi kurabilir, ortak projeler ve faaliyetler gerçekleştirebilirler. 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de kardeş şehir çalışmaları başlamış, 2000 yıllarda ise ivme kazanmıştır. 2016 yılının ilk yarısına kadar 1536 kardeş şehir ilişkisi kurulmuştur. İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir ve Antalya büyükşehir belediyeleri en çok kardeş şehir ilişkisi kuran yerel yönetim birimleridir (Akman, 2016: 1055-1065).

Bu çalışma kapsamında Erzurum Büyükşehir Belediyesi ile İran İslam Cumhuriyeti'nin Urumiye Belediyesi ele alınmıştır. Erzurum ilinde İran İslam Cumhuriyeti¹ Başkonsolosluğu'nun bulunması, İranlı turistlerin alışveriş ve eğlence için bu şehri tercih etmesi gibi göstergeler farklı iki ülkenin insanları arasında kültürel bir etkileşimin olduğunu göstermektedir. Bu iki ülke arasında yerel politika transferinin de gerçekleşmekte olduğu görülmektedir. Bu çalışma Türkiye ve İran arasındaki uluslararası bağları kültürel ve yöresel halk tabanına indiren Urumiye ve Erzurum illeri arasında tesis edilen kardeş şehir ilişkisini içermektedir.

Çalışmada öncelikle literatür incelemesi ile kardeş şehir uygulamalarının kavramsal çerçevesi ortaya konulmuştur. Daha sonra da Erzurum ve Urumiye şehirleri arasında yapılan kardeş şehir protokolünde rol oynayan ve şu an uygulamanın devamına katkıda bulunan belediye yetkilileri ile gerçekleştirilen alan araştırmasına yer verilmiştir. Derinlemesine mülakat yöntemi ile yapılan görüşmelerde iki şehir arasındaki kardeş şehir temellerinin nasıl atıldığı, belediyeler arası yürütülen faaliyetler ve etkileşimli olarak yürütülen yerel politikalar, politika transferleri, bu politikaların tasarımı ve uygulanmasındaki amaç ve neticesindeki kazanımlar sorgulanmıştır.

1. Kardeş Şehirlerin Tanımı ve Gelişimi

Şehirler arasındaki işbirliği araştırmaları oldukça yeni olmasına rağmen, kardeş şehir kavramı yeni bir kavram değildir (Buis, 2009: 190). Uluslararası alanda şehirlerin ve bunların oluşturdukları birlikler arasındaki ilişkilerin en somut şekli kardeş şehir ilişkileridir. Kardeş şehircilik ulusal ya da uluslararası, bazen şehirlerarasında bazen de yönetimler arasında kültürel, ticari ve sosyal alanda kalkınma, işbirliği, dayanışma veya bilgi-deneyim, teknoloji alışverişi için tercih edilen bir ortaklık şeklidir (Zeren ve Aktulun, 2018: 8). Kardeş şehir ile ilgili ortak bir tanımlamadan bahsetmek mümkün değildir (Gezici ve Kocaoğlu, 2018: 115). Ancak en somut tanımı ile iki ülkedeki şehirlerarasında geniş tabanlı ve uzun vadeli olarak kurulan bir ortaklık olarak ifade edilmektedir (www.sister-cities.org). Giddens; 'birbirini tanımayan kişiler arasındaki bağlantıyı oluşturup gerçekleştiren yapılar' olarak tanımladığı kardeş şehirleri, diplomatik imkânları daha az olan belediyeleri küresel dünya ile tanıştıran ve kaynaştıran yapılar olarak düşünmemizi sağlamaktadır.

¹ Çalışmanın bundan sonraki kısmında İran olarak ifade edilmiştir.

Yine aynı şekilde Kaltenbrunner, Aragon, Laniado ve Volkovich (2013:7), kardeş şehir eşleştirmelerini analiz ettikleri çalışmalarında farklı iki ülke şehirlerinin kardeş şehir pratiği oluşturmada coğrafi yakınlıktan etkilenmediğini tespit etmişlerdir. Tanımlamada uluslararası bir bağ anlattıkları için kullanılıyor olsa da kardeş şehir bir devletin iki ayrı belediyesi arasındaki ortaklık ilişkilerini de içermektedir.

Yerel yönetimlerin bir ortaklık modeli olan kardeş şehircilik, şehirlerin ticaret potansiyelini arttırmak, gelişimini sağlamak, ortak projeler üretmek, kültürel birikimleri paylaşmak ve çoğaltmak, bilgi ve birikimleri bölüşmek, kimi zamanda savaş yaralarını sarmak için yapılmaktadır. Dolayısıyla yerel yönetim kuruluşu olan belediyelerin kimi zaman gönüllülük esasını ile kimi zaman stratejik konumdan dolayı, kimi zamanda zorunlu olarak kardeş şehir ortaklıklarına girdiği görülmektedir. Aralarında kilometrelerce mesafeler olan iki farklı ülkenin iki farklı şehrinin kardeş şehir protokolü imzalamış olması da bu durumu açıklamaktadır.

Yerel yönetim birimleri kendi yetki ve görev alanlarına giren hizmetleri gerçekleştirmek için diğer belediyeler ile işbirliği veya ortaklık kurabilirler (Tataroğlu, 2013: 98). Dünyanın bütün bölgelerini dolayısıyla bütün insanlığı etkileyen küreselleşmenin bir sonucu olan fiziki sınırların belirsizliği yerel yönetimlerin hem buldukları bölgede hem de dünyanın başka bir bölgesindeki kuruluşlarla işbirliği ve ortaklığa gitmesini zorunlu kılmaktadır (Göymen, 2004: 1-2). Dolayısıyla ne yönetim ne de ortaklık küresel etkilerinden ayrı düşünülemez. Bu anlamda belediyeler uluslararası işbirliği, uluslararası festivaller, uluslararası projeler, ziyaret ve davetler ve kardeş şehir protokolü ile kent diplomasisini tesis etmektedirler (Batmaz, 2016: 105-106).

Yerel yönetimler diyalog, barış ve vatandaşları için güvenli bir çevre yaratma konusunda kendilerini sorumlu hissetmektedirler. Yıllar içerisinde kent diplomasisi farklı açılara vurgu yaparak ‘belediye diplomasisi’, ‘vatandaşlar diplomasisi’, ‘şehir-diplomasisi’ olarak da ifade edilmiştir. Bu konuyu Alexandra Sizoo, Arne Musch, 2008 yılındaki “City Diplomacy” adlı eserlerinde ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Eserde kent diplomasisi; yerel yönetimlerin ve onlara bağlı kuruluşların sosyal uyumu artırma, çatışmadan korunma, çatışma çözümü ve çatışma sonrası yeniden inşa alanlarında, vatandaşların barış, demokrasi ve refah içerisinde bir arada yaşayabilmesi için kullandığı araçlar olarak tanımlanmaktadır (TBB, 2012: 6). Bu söz konusu birliktelik uluslararası olabileceği gibi aynı ülke içerisinde de olabilmektedir.

Belediyeler uygulamaya yönelik sorunlara çözüm bulmak adına farklı uluslararası ilişkiler türleri geliştirmişlerdir. Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (IULA) ve Birleşik İller Örgütü (UTO) gibi birçok uluslararası dernek kurulmuştur (Clarke, 2011). Yine aynı şekilde Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı (UCLG), Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı (UCLG-MEWA) belediyelerimizin aktif katılım sağladığı teşkilatlardır. Kültürel ve dostluk ilişkilerinin geliştirilmesinin desteklenmesi amacı ile şehirlerin, ilçelerin ve kasabaların eşleştirilmesi geleneksel bir araç olarak görülmektedir.

Şehirlerin ve ulusların ekonomik, ticari, siyasal ve kültürel ilişkiler kurmaları oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Antik Yunan ardından Mezopotamya, Anadolu, İran ve Mısır’da görüldüğü bazı yazarlar tarafından ifade edilmektedir (Ekşi, 2018: 11). Kardeş şehir ilişkilerinin ilk görüldüğü 836 tarihinde Le Mains ile Paderborn (Fransa-Almanya) şehirleri arasındaki işbirliğine dayanmaktadır (Ogawa, 2012: 11). Ancak çağdaş dünyada kardeş şehir ilişkisi I. Dünya Savaşından sonra İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya arasında kurulmuştur. Ancak II. Dünya Savaşı sonuna kadar herhangi bir gelişme göstermemiştir (Handley, 2006: 4).

1940’lı yıllardan sonra savaşın etkilerini azaltmak, milletlerin kaynaşmasını sağlamak ve en önemlisi yeni bir savaşın yaşanmasını engellemek amacı ile kardeş şehir ilişkileri kurulmaya başlanmıştır. Savaşın yaratmış olduğu yıkımı bertaraf etmek için devletler birbirlerinin yardımına ihtiyaç duymuştur. Bu anlamda da yerel yönetimler karşılıklı ilişkilerini geliştirmek için yeni projeler üretmişlerdir.

II. Dünya Savaşından sonra 1950-1960 yılları arasında parçalanmış ülkelerin yıkıntılarının giderilmesi ve iyileştirilmesi kapsamında kardeş şehir ilişkileri kurulması hız kazanmış, var olanların yeniden canlandırılması adına programlar hazırlanmıştır. Özellikle Alman-İngiliz ve Alman- Fransız

ülke vatandaşlarının ilişkilerinin iyileştirilmesi ve barışın tabandan sağlanması amaçlanmıştır (Campell, 1987: 78). Bu durumda ortak çıkarlara sahip, uzak coğrafyadaki kent yönetimleri hem ortak çıkarlar konusunda projeler üretmek hem de yerel halkın kültürel birlikteliğini sağlamak, barışı daim kılabilmek için kardeş şehir ilişkileri kurmuşlardır. Buradaki amaç söz konusu ilişkilerin sürdürülebilir olmasıdır. Kent yönetimlerinin kurmuş olduğu bu ilişki ağının kopmaması için hazırlanan projelerin belirli aralıklarla tekrarlanması ve yeni faaliyetler hazırlanması elzem bir konu olmuştur (Zelinsky, 1991: 4). Devam eden yıllarda soğuk savaş döneminde de farklı adlandırılmalarla olsa da kardeş şehirler oluşturulmaya devam etmiştir.

Ulus devletlerin ortaya çıkması ile sınırların çizilmesi yüzyıllardır süregelen birlikteliklere resmi engeller koymuştur. Bununla birlikte aynı ülke sınırları içerisinde kalan şehirler birlikte gerçekleştirdikleri ortak hareket etme, iletişim, hayata geçirilen ortak projelere devam etme şansı bulmuşlardır. Bu ortaklık ve birliktelik bazı durumlarda o kadar ileri seviyeler ulaşmıştır ki iki ayrı şehir tek bir şehre dönüşmüştür. Bu duruma literatürde en güzel örnek Macaristan'ın başkenti Budapeşte'dir. Tuna Nehri'nin (Joenniemi ve Sergunin, 2011: 120) iki yakasını oluşturan Buda ve Peşte isimli iki ayrı yerleşim merkezi zamanla birleşerek tek bir şehre dönüşmüşlerdir.

Kardeş şehrin popülerliğini 1980-2000 yılları arasında yaşadığı söylenilebilir. Bunun sebebi Eski Doğu Bloğu ülkelerinin de kardeş şehir çalışmalarını hayata geçirmeye başlamalarıdır (Zelinsky, 1991: 1). Aynı zamanda Avrupa Birliği'nin projeleri desteklemesi, Sovyetler Birliğinin dağılması ile Batı Avrupa ile ilişkilerin ivme kazanması da bu yıllarda kardeş şehir sayısının artmasına sebep olmuştur (Zeren ve Aktulun, 2018: 9). Kardeş şehirler oluşturularak günümüze kadar gelen tarihsel ve kültürel bağları korumak, geliştirmek ve bu çerçevede ilişkilerin sağlam çerçevede sürdürülebilir olmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Kardeş şehir literatürünü incelediğimizde ABD'de 1990'lı yıllardan itibaren ABD şehirleri ile dünyanın geri kalan ülkelerindeki şehirler arasında barış ve karşılıklı anlayışın geliştirilmesi amacıyla uygulanmıştır (TBB, 2012: 7) Aynı yıllarda ise Avrupa'da kardeş şehir çalışmaları dostluğun pekiştirilmesi amacı ile protokoller imzalanmıştır. Ancak daha önceki yıllarda ise eski sömürgeci devletler ile kolonileri arasında yerel yönetimler bazında iş birliğinin bulunduğu görülmektedir (Buis, 2009: 191). Bu birliktelikler ekonomik amaçlara hizmet etmiştir. Örneğin şu an İngiltere yerel ve bölgesel yönetimlerinin %50 si Fransa, %25'i Almanya ile olan iki binin üzerinde kardeş şehir ilişkisi bulunmaktadır. Geriye kalan %25'ini ise ABD, Çin ve kolonilerindeki şehirler oluşturmaktadır. Bunların birçoğu Afrika, Karayipler ve Hindistan'dadır (Handley, 2006: 5). Ayrıca kolonileri ile resmi kardeş şehir protokolü olmayan birçok birliktelikleri de mevcuttur.

2. Türkiye'nin Kardeş Şehir Yolculuğu

Avrupa'da ve Amerika'da bu gelişmeler yaşanırken Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren görülmeye başlanan kardeş şehir ilişkileri özellikle soğuk savaş sonrası dönemde giderek artmıştır. Bu dönemden sonra Avrupa, Balkanlar, Orta Asya, Kafkasya ve Ortadoğu da Türkiye ile kardeş şehir ilişkileri ivme kazanmıştır (Kaynak Geliştirme Birimi Görüşme, 2019). 1960'lı yıllarda başlayan kardeş şehir ilişkileri 2000'li yıllardan sonra daha hızlı artış göstermiştir. Belediyelerde kardeş şehirler ile ilgilenen özel birimlerin kurulması, bu birimlerde istihdam edilen personelin nitelikli hale getirilmesi ve yabancı dil bilgisine sahip olması, kardeş şehir uygulamalarının Avrupa Birliği ve Türkiye Belediyeler Birliği tarafından desteklenmesi bu sayısal artışın nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Akman ve Akman, 2017: 232).

Belediyelerin gerçekleştirdiği işbirlikleri içerisinde en önemlilerinden biri olan kardeş şehir birlikteliği tek bir konu ile sınırlı olmayıp birçok alanda ortak noktalar bulunarak yapılmalıdır. Belediyeler açısından önemi, personelin mesleki gelişimine katkı, kurumsal yapıya olumlu katkıları, farklı yönetim yapıları hakkında bilgi edinme, uluslararası fon kaynağına erişebilme ve hem ulusal hem de uluslararası tanınmışlık sağlamasıdır (TBB, 2012: 6). Ayrıca kardeş şehir eşleştirmeleri kültürel, ekonomik ve sosyal destek sağlar. Turizmin tanıtılmasında önemli bir araçtır. Ülkeler arasında barışın önemli bir unsurudur. Hem yerel diplomasinin hem de uluslararası diplomasinin gelişimine katkıda bulunur. Ülke vatandaşlarının yardımlaşma ve paylaşma bilincinin gelişmesine katkıda bulunur.

Tarihte ülkeleri kardeş şehir olmaya güdüleyen üç önemli unsur görülmektedir. Birincisi ve en önemlisi ekonomik sebeplerdir. İkincisi politik sebeplerdir. Üçüncüsü ise idealizmdir. Yani dünyada üçüncü bir dünya savaşının çıkmasını engellemek, olası bir durumda Avrupa'nın zarar görmesinin önüne geçmektir. Bunun için de kapitalist ülkeler daha az gelişmiş ülkelerle ortaklıklar yapıp, fakir toplumlara yardımlar götürmektedir (Buis, 2009: 191). Görüldüğü gibi Avrupa'nın sömürgeci geçmişi düşünüldüğünde Avrupa devletlerinin gelişmemiş ülke kaynaklarını kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak için birçok birliktelik kurdukları görülmektedir (Gezici ve Kocaoğlu, 2018: 118).

Bu konudaki literatür incelendiğinde Osmanlı Devleti'nin mevcut sivil ve yerel toplumlar arasındaki ilişkilerin kardeş şehir ilişkilerinden farklı olmadığı, hatta Osmanlı Devletinin ilişkilerinin sürekliliğinin sağlandığı görülmektedir. Mekke ve Medine henüz Osmanlı topraklarına dâhil olmadan 1389 yılı itibarı ile Surre¹ anlayışı başlamış ve bu durum kutsal toprakların Osmanlı'ya dâhil olmasından sonrada devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulana kadar da bu gelenek devam ettirilmiştir. Bugün beledilerin yaptıkları hizmetler Osmanlıda vakıflar tarafından gerçekleştirilmiş (Bayartan, 2008: 163) ve bu vakıflar aracılığı ile birbirini tanımayan halklar kardeşlik bağları ile bağlanmıştır. Yine aynı şekilde Hicaz Demiryolu'nun yapılması halkların zamandan tasarruf² etmesini sağlamış ve şehirlerin kalkınmasına yardımcı olmuştur. Görüldüğü üzere bahsedilen yıllarda Osmanlı karşılıksız ve büyük bir kardeşlik köprüsü inşa etmiştir.

Günümüzde de ülkeler arasındaki tarihi bağlar, kültürel benzerlikler ve gerçekleştirilen birçok aktivite kardeş şehirleri binaların ve resmi idari yapıların ötesine taşımaktadır. Osmanlı Devletinde olduğu gibi devamı olan Türkiye Cumhuriyeti'nde de kardeş şehir ilişkileri resmîyette olmasa bile var olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Balkanlar'da, Ortadoğu'da ve Orta Asya'da bütün halkları kapsayıcı projeler gerçekleştirmektedir. Gerçekleştirilen bu projeler kardeş şehir protokolü adı altında yapılmaya bile Türkiye'nin Osmanlı Devleti'nden miras aldığı, üç kıtaya yayılmış kültürel zenginliğini dış politikası ile canlı tutmaktadır.

Kardeş şehir ilişkileri birbirine çok yakın kültürler arasında olduğu gibi, çok farklı kültürler ve mesafeler arasında da gerçekleşebilmektedir. Yine benzer şekilde yakın kültürler arasındaki zayıflamış ilişkilerin canlandırılmasında da kardeş şehir politikası önemli bir role sahiptir. Bu anlamda çalışmamıza konu olan İran ve Türkiye, devrimler, yönetim değişiklikleri, siyasi iktidarlar ve yönetimler nedeni ile dönem dönem zayıflamış bürokratik ilişkilerin; savaş, terör ve devlet politikaları nedeni ile halkların kopmasının veya mesafelerin uzamasının önüne geçmek için bir kaynak olan kardeş şehir uygulamaları hayata geçirilmektedir.

Türkiye'nin 2000'li yıllardan günümüze değin her yıl 30 ile 154 arasında kardeş şehir ilişkisi kurduğu görülmektedir (Akman, 2016: 1064). 2019 yılı Aralık ayı itibarı ile Türkiye'nin toplam 1814 kardeş şehri bulunmaktadır. Türkiye, dünyanın pek çok ülkesi ile kardeş şehir ilişkisi kurmayı başarmıştır. İran ile de toplamda 26 adet kardeş şehir ilişkisi oluşturmuştur (Kaynak Geliştirme Birimi Görüşme, 2019)

Tablo 2: Türkiye'nin Uluslararası Kardeş Şehir Sayısı

ÜLKE KONUMLARI	KARDEŞ ŞEHİR SAYISI
AB ÜLKELERİ (AB Üyesi Balkanlar Ülkeleri hariç)	358
BALKANLAR	568

¹ Osmanlı Devletinin fiilen sona ermesine kadar devam eden gelenek, Mekke ve Medine halklarının ihtiyaçlarını karşılamak için gönderilen para ve hediyelerden oluşan destektir. Bu gelenek farklı iki toplum olan Arap ve Türklerin muhabbet ve hürmet bağı olarak gelişmiş, İslam toplumunu kaynaştırmada önemli rol oynamıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Murat Akgündüz, Surre-i Hümayun Geleneği ve İslam Toplumunu Kaynaştırmadaki Rolü, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 22, İzmir, 2005, 107-114.

² Hicaz Demir Yolunun yapılış amacı hacılığın kolaylaştırılmasıdır. Daha önce İran'dan gidenler Doğu Arabistan'daki çöl yolu ve deniz yolu ile Cidde'ye ulaşıyor, oradan da kutsal topraklara geçiyorlardı. Afrika'dan gelen hacılar Tur-ı Sina üzerinden Cidde'ye ulaşıyorlardı. Buradan da Medine'ye ve ardından Mekke'ye yolculuk yapıyorlardı. Anadolu ve Şam'dan gelen yolcular ise Şam ve Mekke yolunu takip etmekteydiler. Bu 110 günlük yolculuk II. Abdulhamit'in projesi ile 18 güne düşmüştür. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ufuk Gülsoy, (2010). *Kutsal Proje*. İstanbul: Timaş Yayınları.

DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ	98
ORTA ASYA TÜRK DEVLETLERİ	280
ORTADOĞU VE KUZZEY AFRİKA	240
DİĞER ÜLKELER	288
TOPLAM	1831

Kaynak: <https://www.csb.gov.tr/dokumanlar/arama>

Yukarıdaki Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye'nin kardeş şehir politikasında AB uyum sürecinin teşvik edici etkisi ve Osmanlı hinterlandıyla bağların tekrar güçlendirilmesi yönünde bir yol izlediği söylenebilir. Aynı zamanda şehirlerin birbirlerine yakın olması, kardeş şehrin kurumsallaşmış bir yapı olması, iletişimin ve ulaşımın diğer ülkelere nispeten daha kolay olması da ilişkileri kuvvetlendirmiştir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika, Türkî Devletler de Avrupa devletlerinden sonra en çok ilişki kurulan devletler olarak görülmektedir. Türkiye günümüzde Osmanlı hinterlandı ile barışmış, tarihsel, kültürel ve ekonomik tüm imkânları kullanarak yakın coğrafya ile kardeşlik bağlarını güçlendirmiştir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan Arap Baharı ve sonrasında değişen dengeler kardeş şehir görüşmelerinin de askıya alınmasına veya imzalanmış birçok sözleşmenin uygulanma aşamasında sorunlar yaşanmasına neden olmuştur.

3. Köklü Bir Kardeşliğin Örneği: Urumiye ve Erzurum

Urumiye ve Erzurum 5 bin yıllık tarihi geçmişe sahip, coğrafi olarak birbirine yakın kadim şehirlerdir. İran'ın Urumiye, Tebriz, İsfahan gibi birçok yerleşim alanı göç veya sürgünlerle iskân bölgesi olarak kullanılmıştır. Bu nedenle Türk kültür ve medeniyeti bu topraklara yüzlerce yıl hâkim olmuştur. Türk soylarının yüzlerce yıllık varlığı Urumiye'deki Afşarlar, Tebriz'deki Azerî Türk soyları ile yine Tebriz ve Urumiye bölgelerine yerleştirilen Karamanoğulları ailesi gibi geniş hanedan topluluklar Türk kültürünün ve varlığının devamını günümüze kadar sağlamıştır (Çelik, 2016: 2988).

Urumiye, İran İslam Cumhuriyeti'nin 31 eyaletinden Türkiye'ye sınır kapısı olan, İpek Yolu üzerinde bulunmasından dolayı da bölge için stratejik bir konuma sahip sürekli gelişme gösteren şehirdir. Batı Azerbaycan olarak da bilinen İran'ın Urumiye şehri vadilerin arasından geçen nehirlerin döküldüğü UNESCO'nun Dünya Doğal Mirası listesinde yer alan Urumiye Gölü ile Azerbaycan bölgesinin ikinci büyük şehridir. Urumiye'deki iki tarihi eserin dünya miras listesine alınması (Takht-e Soleyman ve Armenian Monastic Ensembles of Iran) şehri İran'ın en çok turist çeken bölgesi haline getirmiştir. Urumiye'nin nüfusunu %85,7 sinin (Azeri) Azerbaycan Türklerinden %10,5'inin Kürt nüfusundan oluşması Urumiye'nin Türkiye ile yakınlığının sadece coğrafi değil, etnik ve kültürel de olduğunu göstermektedir. Azeri halk çoğunlukla Şii'lerden, Kürtler ise çoğunlukla Sünnilerden oluşmaktadır (<https://investment.urmia.ir/>).

Erzurum Doğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük şehri olarak, ekonomik, ulaşım ve kültürel yönden önemli bir merkez ve zengin tarihi geçmişiyle Türkiye'nin turistik illerinden biridir. İpek Yolu'nun önemli bir merkezi olan Erzurum, tarihi boyunca bir savunma şehri olarak düşünülse de günümüzde spor, eğitim, turizm, tarım ve ticaret merkezi olmuştur. Erzurum ve Urumiye şehirlerinin aynı ticari yollar üzerinde bulunması, coğrafi ve kültürel yakınlıkları, mal ve bilgi alışverişinin kolaylığı, ortak dil ve köken birlikteliği gibi pek çok ortak noktası bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda da bu şehirlere ait genel bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3: Erzurum ve Urumiye'ye ait Genel Bilgiler

	Erzurum	Urumiye
Nüfus	761 427 (2020)	736 224 (2016)
Yüzölçümü	25.066 km.	43.660 km (Göl ile Birlikte)
Yönetim	Büyükşehir Belediyesi	Batı Azerbaycan Yönetim Merkezi
Dil	Türkçe	Azeri Türkçesi, Farsça
Ekonomi	Tarım (Kış Turizmi)	Tarım ve Turizm
Din	İslam	İslam

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/urmiye>

Ortadoğu şehri olan Urumiye, yönetimlerin yaşamakta olduğu devrimler, ayaklanmalar, terör olayları ve coğrafyadan kaynaklanan birçok sıkıntıdan dolayı uluslararası alanda yapılacak işbirliklerin sekteye uğraması veya gecikmesi sebebi ile başarılı sonuçlar elde edememektedir. Ancak Urumiye resmi prosedürler hayata geçirilmeden önce de Erzurum ile birçok işbirliği ve ortak projeye imza atmıştır.

3.1. Araştırmaya İlişkin Bilgiler

3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kavramsal sınırları çizilen araştırmanın kardeş şehir uygulamasının birbirine yakın coğrafyalar olan Türkiye'nin Erzurum şehri ile İran İslam Cumhuriyeti'nin Urumiye şehri arasındaki kültürel bağların belediyelere ve diğer yerel yönetim birimlerine etkisi incelenmiştir. İki şehir arasındaki yüzyıllardır var olan ilişkilerin kardeş şehir ilişkisi ile son 5 yıldır olgun bir döneme girdiği söylenilebilir. Dolayısı ile bu iki şehir arasında oluşabilecek ticari, turizm, bilgi alışverişi ve politika transferinin incelenmesi elzem bir konu olarak karşımıza çıkmıştır.

Araştırmada, uluslararası belediye birliklerinden, farklı ülkelerde yer alan belediyeler arasında kurulan kardeş şehir ilişkisinin belediyelere ve yerel politikalara katkısının irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu konu üzerinde yapılmış diğer çalışmaların incelenmesi ile çok sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Ayrıca, literatürde Ortadoğu ülkesi olan İran ile kardeş şehir uygulamasını konu edinen hiçbir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle de çalışmanın özgünlüğünün literatüre katkı sağlayacağı umulmaktadır.

3.1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada Erzurum ve Urumiye belediyeleri üzerinde bir saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Erzurum ve Urumiye belediyelerinde yetkili birimler ile görüşmeler yapılmıştır. Erzurum ve Urumiye şehirleri arasında imzalanan kardeş şehir protokolünün tesisinde rol oynayan ve şu an uygulamanın devamına katkıda bulunan belediye ve diğer kurum ve kuruluşların yetkilileri ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde iki şehir arasındaki kardeş şehir temellerinin nasıl atıldığı, belediyeler arası yürütülen faaliyetler ve etkileşimli olarak yürütülen yerel politikalar, politika transferleri, bu politikaların tasarımı ve uygulanmasındaki amaç ve politikaların uygulanması sonucundaki kazanımlar sorgulanmıştır.

Kardeş şehir ilişkilerinin kuruluş döneminde ve şu an görev üstlenen her iki belediyede görevli kişilerden veriler toplanmıştır. Söz konusu veriler toplanırken mülakat (görüşme) tekniği kullanılmıştır. Görüşme araştırmacı tarafından araştırma soruları çerçevesinde gerçekleştirilen ve yanıtların araştırmacı tarafından kaydedildiği bir veri toplama tekniğidir. Tanımından anlaşılacağı üzere bu görüşme birebir olacağı gibi araştırmacının bir guruba sorular yöneltmesi şeklinde de olabilmektedir (Baydar vd. 2009: 149).

Erzurum ve Urumiye belediyeleri ile yapılan görüşmelerde, yetkililere kardeş şehir olma nedenleri, kardeş şehir olduktan sonra yapılan ortak faaliyetleri ile tamamlanan ve halen yürütülen projeler, bunların belediyelere katkıları, uluslararasılaşması gibi temaları konu alan önceden hazırlanmış sorular sorulmuştur. Urumiye Belediyesi ile çalışanların müsaitlik durumu göz önüne alınarak yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan kişiler U1, U2 ve U3 olarak kodlanmıştır. Görüşmeler not alınmış ve ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Kişiler ile yüz yüze görüşüldüğü gibi telefon ve elektronik posta ile eksikler giderilmiştir. Diyaloglar sırasında alınan yeni bilgiler ile soruların içerikleri küçük oranda değiştirilmiştir. Erzurum Büyükşehir Belediyesi ile telefonda ve elektronik ortamda görüşmeler sağlanmıştır. Görüşme yapılan kişiler E1, E2 ve E3 olarak kodlanmıştır. Toplamda 6 adet yetkili ile görüşülmüştür. Ayrıca Türkiye'nin güncel kardeş şehir sayılarına ilişkin bilgiye ulaşabilmek amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Birimi ile görüşülmüştür. Belirlenen sorular, yetkililerin kardeş şehir ilişkisinde üstlendikleri role göre değişik sıralarda sorulmuştur. Bu yönüyle araştırmada "yarı yapılandırılmış mülakat" tekniği kullanılmıştır.

Nitel araştırmalarda, araştırmacılar bireylerle doğrudan veya telefonda konuşarak ve kendi ortamlarındaki davranış ve hareketlerini, mimikleri görerek yakından bilgi toplarlar. Verileri yorumlama aşamasında nicel araştırmacı, daha önce geliştirdikleri hipotezleri test ederek verileri analiz ederken, nitel araştırmacılar yeni kavramlar yaratma ve kuramsal yorumların inşasını

vurgulamakla ilgilenmektedir (Neuman, 2013: 23). Bu durum araştırmacıya yeni kavramsal keşifleri yapma fırsatı sunmaktadır. Kuramsal yaklaşım olarak yorumlayıcı bakış açısına; yöntemsel olarak nitel ölçümlere dayanan bu çalışmanın araştırma süreci istenilen düzeyde gerçekleştirilmiştir.

3.1.3. Araştırmanın Soruları

Saha araştırması kapsamında Urumiye Belediyesi ile yapılan mülakat görüşmede ve Erzurum Büyükşehir Belediyesi ile yapılan telefon ve elektronik ortamda seçilmiş kişiler ile yapılan görüşmelerde kişilerin kardeş şehir projesindeki üstlendikleri görevlere göre soruların tamamı ya da bir kısmı seçilerek aşağıdaki sorular yöneltilmiştir.

- 1- Kaç adet kardeş şehriniz bulunmaktadır?
- 2- Kardeş şehir olabilmek için izlenilen yol nedir?
- 3- İki şehir arasındaki kardeş şehir ilişkisini nasıl ve ne zaman kurmaya başladınız?
- 4- İki şehir arasında düzenli olarak yürütülen faaliyetler ve projeler nelerdir?
- 5- Kardeş şehir ilişkisine başladığımız süreçteki amaçlarınızı bu güne kadar gerçekleştirebildiniz mi?
- 6- Bu süreç içerisinde edindiğiniz deneyimler nelerdir?

Görüşme formunda toplam 6 soru yer almaktadır. İki belediyenin ilgili birimlerinde görev alan personel ile görüşmeler sağlanmıştır. Görüşme yapılan kişilere 6 soru dâhilinde eklemek istedikleri düşüncelerinin olup olmadığı sorulmuştur. Böylece iki farklı ülke yerel yönetiminin kardeş şehir ilişkisi kurmakta karşılaştıkları güçlükler, prosedürler ve mevcut sorunlar için öneriler getirilmesi amaçlanmıştır.

3.1.4. Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırma 2019 yılında Urumiye Belediyesi ile Erzurum Büyükşehir Belediyesi kardeş şehir birim yetkilileri (dış ilişkiler birimi) ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında görüşülen Erzurum ve Urumiye belediyelerinin kardeş şehir projeleri ile ilgilenen özel birimleri bulunmaktadır. Şehirlerin ulus ötesi işbirlikleri kurması bu birimlerin yetki alanındadır. Araştırmanın en önemli kısıtlılığı kardeş şehir ilişkisinin kurulma aşamasının geçmiş tarihli olması sebebi ile geçmiş dönemde aktif çalışan kişilere ulaşmanın zorluğudur. 4 adet sorunun kardeş şehir ilişkisi kurulduktan günümüze kadar geçen süreyi içeriyor olması katılımcıların hatırlayabildiği veya kayıtlı olan evraklardan aktarabildikleri ile sınırlıdır. Ayrıca İran'ın ulusal yönetiminden ve bürokrasinin katı kurallara bağlı olmasından kaynaklanan zorlukta bir diğer kısıtlılıktır.

3.2. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Erzurum ve Urumiye kardeş şehir ilişkisinin kurulması ekonomik, ticari veya coğrafi kaygılara bağlı değildir. Kardeş şehir protokollerinin oluşması, Ortadoğu coğrafyalarında son yıllarda uygulanmaya başlanmıştır. Bu nedenle resmi protokoller günümüze kadar uygulanamamıştır. Urumiye Türkiye'ye sınırı olan İran eyaleti olması, nüfusunun Türk yoğunluğu olması hem ticari hem de kültürel olarak var olan ilişkilerin yerel birimlerce resmi çatı altında dostlukların pekiştirilmesi ve ortaklıkların sağlanması amacıyla gündeme getirilmiştir.

Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nin 11 kardeş şehir başvurusu ve görüşmesi olduğu, şu an 3 adet kardeş şehri bulunduğu ifade edilmiştir (E2, Görüşme: Aralık 2019). Erzurum'un İran şehirlerinden Tebriz ve Urumiye şehirleri ile kardeş şehir ilişkisi bulunmaktadır (E1, Görüşme: Aralık 2019). Urumiye Belediyesi'nin toplamda 3, Türkiye'de ise sadece Erzurum şehri ile kardeş şehir ilişkisi bulunmaktadır (U3, Görüşme: Mayıs 2019). İran, Devrim'den sonra merkezi bir yapıya geçtiği için bürokratik işlemler oldukça yavaş işlemektedir (Akman ve Ergün, 2019: 1635). Bu durumda İran şehristanlarının¹ kardeş şehir ilişkilerinin olmamasına ya da başvuruların oldukça geç sonuçlanmasına neden olmaktadır.

¹ İran'ın mülki idare kademelenmesi 31 il yönetimine bölünmüştür. Bilinen il sisteminden daha farklı bir özelliğe sahiptir. Farsça'da Ostan olarak adlandırılan sınıflama eyalet benzeri bir yapı olup, bölge bazlı olarak belirlenmiştir. Her Ostan, Şehristan adı altında alt kademe ilçelere bölünmektedir. Şehristanlar iki ya da daha fazla Bakhs adı verilen bucaklardan oluşmaktadır. Bakhs, kırsal alt bölgelere yani Dehestan adı altında köylere ayrılmaktadır. Her Dehestan Rusta yani mezradan oluşmaktadır. Şehir de belediye örgütlenmesini ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Akman ve Ergün, 2019: 1635)

Araştırma kapsamında söylemler ele alındığında kardeş şehir ilişkilerinin doğuşu, Türkiye'nin Tahran Büyükelçisi Derya Örs'ün Urumiye Belediyesi'ni ziyareti sonrasında bu fikri sunması ile olmuştur. Araştırmanın yapıldığı dönemde AK Parti Erzurum İl Başkanı Mehmet Emin Öz de Urumiye ve Erzurum Büyükşehir Belediyeleri kardeş şehir protokolünün hazırlanmasında, tarihi kardeşliğin turizm, ticaret ve dostluk kanallarının bürokrasinin de desteği ile kolaylaştırılmasında katkıda bulunmuştur. Daha sonra her iki belediyenin de gayret, istek ve çabaları ile ilerlemiştir.

Hazırlıkları 2011 yılında başlayan ve 2015 yılı Nisan ayında gerçekleştirilen protokolün müzakere süreci yaklaşık 4 yıl sürmüştür. Sürecin uzamasının nedeni belediyelerin uzlaşamaması veya beklentiler değildir. Aksine belediye yetkilileri ve siyasi örgütler, Türkiye'nin doğu bölgesi ve İran Batı Azerbaycan bölgesinde yaşayan halkın uzun süreler göç yaşadıkları, bundan dolayı iki şehir halkının dillerinin, kültürlerinin ve dinlerinin ortak noktaları olduklarını belirtmişlerdir. Büyük oranda aynı dili kullanan iki şehir halkının ticaretle ve turizmde herhangi bir sıkıntı yaşamadığı belirtilmiştir. Ancak sürecin bu kadar uzun olmasının nedeni bürokratik ve siyasi engeller olduğu görüşmelerde belirtilmiştir.

Erzurum ve Urumiye şehirleri arasında kurulan ilişkiler kapsamında ilk adım olarak ihtiyaçlar belirlenmiştir. Her iki şehrin belediyeleri neden bir başka belediye ile ortaklığa gidildiğini, amaçlarının ve beklentilerinin ne olduğunu müzakere ve hazırlık sürecinde her iki tarafın menfaatleri doğrultusunda hareket edildiğini belirtmişlerdir. Erzurum Büyükşehir Belediyesi Kardeş Şehir Birimi (E1, Görüşme: Aralık 2019): *“protokolün somut projeler aracılığı ile geliştirilmesi gerektiğini, ilişkilerin sürdürülebilir bir tabana oturtulabilmesi için protokollerin kişilerin isteginden çok şehirlerin ihtiyaçlarına göre belirlenmesi gerektiğini”* açıklamıştır. Ortaklık ilişkilerinin kurulabilmesi için taraflar arasında bir konunun, sorunun veya genel bir sorun etrafında ortak çözüm arayışının, bir başka deyişle bir projenin varlığı aranmalıdır (Özcan, 2006: 10). Bu konuda Urumiye Belediyesi birim personeli şunları ifade etmiştir (U1, Görüşme: Mayıs 2019): *“Urumiye şehri Türk nüfusundan oluşmakta ve şehrimiz alışveriş ve tatil için Türkiye'yi tercih etmektedir. Halkımız Türkiye'yi bir hami olarak görmektedir. Yine aynı şekilde Türkiye'den Urumiye'nin tarihi dokusunu görmek veya akrabaların ziyaret edilmesi gibi sebeplerle binlerce misafir ağırlamaktayız.”* Erzurum Kardeş Şehir Birimi (E3, Görüşme: Aralık 2019): *“İran Vatandaşlarının ülkeden çıkışı için belirli bir bedel ödemesi gerekli, yurt dışı çıkış vergisi deniliyor. Her çıkışta bu bedel kademeli olarak arttırılmakta, bu nedenle misafir sayımız beklentilerimizin altında kalıyor. Buna rağmen nevrüzde özellikle çok misafirimiz olur”* açıklamalarında bulunmuşlardır.

Ortaklık kararı alınıp, amaçlar saptandıktan sonra yasal kuruluşların izni ve onayına sunulması aşamasına gelinmiştir. Türkiye'de yasal süreç Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan izin almakla başlamaktadır.¹ 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 18. Maddesi'ne göre, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın izniyle yurt dışındaki belediyeler ve mahallî idare birlikleriyle karşılıklı işbirliği yapılmasına; kardeş şehir ilişkileri kurulmasına; ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla kültür, sanat ve spor gibi alanlarda faaliyet ve projeler gerçekleştirilmesine; bu çerçevede arsa, bina ve benzeri tesisleri yapma, yaptırma, kiralama veya tahsis etmeye karar vermek amacıyla belediyelerin yurt dışı ilişkiler kurmaları ve kardeş şehir protokolü yapma yetkileri belediye meclisine verilmiştir. Erzurum Büyükşehir Belediyesi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın izni ile belediye meclisinde aldığı karar sonucunda Urumiye Belediyesi ile kardeş şehir olmanın resmi prosedürlerini gerçekleştirmiştir.

İran İslam Cumhuriyeti merkezi bir yapılanmaya sahip olduğu için bürokratik işlemler Türkiye'deki kadar kolay olmamaktadır. Ayrıca İran yönetiminin yerel birimleri birçok konuda yetkili değildir. Görüşmede bu durum şu şekilde belirtilmiştir (U2, Görüşme: Mayıs 2019): *“Türkiye'de belediyeler birçok bürokratik kanallara dâhil olabiliyorlar, ancak İran'da durum böyle değil. İran'da belediyeler görevleri dışında bir şey yapamazlar ve görevleri kısıtlıdır. Yapılabilecek konularda da bürokratik yazışmalar çok zaman almaktadır. İlk önce Urumiye Belediyesi, Erzurum Büyükşehir Belediyesi ile görüşmeler yaptı. Bu teklif bize Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nden geldi. Görüşmeler sonucunda belediye meclisinden onay aldık, Valiliğe Erzurum ile kardeş şehir olmak istediğimizi bildirdik. Valilik Dışişleri Bakanlığı'nun ilgili birimine bildirdi ve süreç başlamış oldu.”*

¹ 29/11/2018 tarihli ve 7153 sayılı Kanununun 28. Maddesi ile “İçişleri” ibaresi “Çevre ve Şehircilik” şeklinde değiştirilmiştir.

Urumiye Erzurum kardeş şehir ilişkisi için gerekli birimler ve yasal kuruluşların izni ile 16.03.2011 tarihinde kardeş şehir ilişkisi protokolleri için gerekli işlemler başlatılmıştır. Urumiye Büyükşehir Belediye Başkanı Muhammed Hazretpur ile belediye meclis üyeleri ve yöneticilerinden oluşan 30 kişilik heyet, “Kardeş Şehir” protokolü imzalamak için Erzurum Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Sekmen tarafından davet edilmişlerdir. 04.04.2015 tarihinde iki ülke belediye heyetleri tarafından kardeş şehir protokolü imzalanmıştır (<http://www.erkurum.bel.tr>).

Amaç belirlenmiş, durum ve ihtiyaçlar tartışılmış, yasal prosedür uygulanmış ve gerekli kurumsallık sağlanmıştır. Ortaklık kurulduktan sonra kardeşlik ilişkisinin etkinliği için tüm kaynaklar değerlendirilmiştir. Yapılan görüşmeler ve izlenimler eşliğinde kardeş şehir olduktan sonra yapılan projeler her iki şehir ve ülke için olumlu sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu projeler şunlardır:

- Erzurum’un turizm şehri olması birçok İranlı’nın kış tatilini geçirmek için tercih edebileceği yer olması için gerekli tanıtım çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda, *Erzurum Kültür ve Turizm Günleri* düzenlenmiştir.
- Erzurum Büyükşehir Belediyesi, kardeş şehrin kutsal günü olan Yelda Gecesi’nde Palandöken’de Başkonsolos Sajad Soltanzadeh’in ev sahipliği yaptığı etkinliğe katılmışlardır.
- Erzurum’da her yıl düzenlenen *Doğu Anadolu Alışveriş Festivali*’nde bu yıl İranlı sanatçılar sahne almış, İran vatandaşları Nevruz Tatili için Erzurum’u tercih etmişlerdir.
- *Erzurum Tarım ve Hayvancılık Fuarı*’na kardeş şehirden hem katılımcı firma hem de alım heyetleri katılmıştır.
- Üniversiteler arasında öğrenci ve akademisyen değişimi yapılmıştır.
- Türk işadamları belediyelerin de özverili çalışmaları sonucunda Urumiye’ye daha fazla yatırım yapmaya başlamışlardır.
- Erzurum ve Urumiye tarihi ipek yolunun üzerinde şehirler olması sebebi ile ticaretin geliştirilmesi, bölgenin kalkınması amacı ile *Türkiye-İran Ekonomik İlişkileri Geliştirme Toplantısı* düzenlenmiş ve bu toplantıya Başkonsolos ve İranlı yetkililer katılmıştır.

Yapılan görüşme sonucunda kardeş şehir protokolünün sonuçlarının olumlu gelişmeler ortaya çıkardığı söylenebilir. Urumiye Belediyesi birim yetkilisi (U3, Görüşme: Mayıs, 2019) kendilerinin yaşadıkları olumsuz durumu şu şekilde açıklamıştır: “*Türkiye’de belediyeler diğer bürokratik yapılar ile işbirliği yapabilmektedir. İran’da bu durum söz konusu değildir. Bundan dolayı sağlık, eğitim gibi birçok konuda Türkiye ile işbirliği yapmak istiyor olmamıza rağmen sürecin uzun ve yorucu olması bizi engellemektedir.*”

Erzurum Büyükşehir Belediyesi çalışanı ortaklık konusunda (E1, Görüşme: Aralık 2019) görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “*Kardeş şehir ilişkileri somut projeler aracılığı ile geliştirilmelidir. Proje iyi değerlendirilirse şehrin dışarıya açılan penceresidir. Biz Urumiye Belediyesi ile yapmış olduğumuz kardeş şehir protokolünü, aşamadığımız bürokratik engeller sebebi ile uygulamada beklentilerimiz altında sonuçlar elde ettik. Ancak somut çalışmalar ile yapılan işbirlikleri olumsuz olan bu durumu daha sürdürülebilir bir zemine kavuşturacaktır. Dezavantaj olarak görünen para ve zaman kaybı israf olarak düşünülebilir, ancak birikimler ve kazanımlar göz ardı edilmemelidir.*”

Erzurum Büyükşehir Belediyesi ile yapılan görüşmeler, toplanan dokümanlar ve incelenen kaynaklara istinaden, Erzurum ve Urumiye kardeş şehir ilişkisinin Erzurum şehri için kazanımları şu şekilde sıralanabilir:

- İki şehir arasında kardeşlik ve dostluk pekiştirilmiştir.
- Turizmin gelişimine katkı sağlamıştır.
- Üniversiteler arasında öğrenci ve akademisyen değişimi sağlanmıştır.
- Ulaşım imkânları geliştirilmiştir. Tebriz ve Erzurum arasında direk uçuşların yapılması için gerekli adımlar atılmıştır.
- Erzurum tanıtım filmleri ve katalogları farsça olarak basılmıştır.

- Tebriz ve Urumiye ile kardeş ilişkileri kapsamında İran ile ticaret kapasitesi artmıştır.
- Düzenlenen kültür gezileri ile kültürel ve diğer hususlarda deneyimler kazanılmıştır

Bu kardeş şehir ilişkisinde öncelikli amaç halkların tarihte var olan dostluk ve kardeşliklerinin pekiştirilmesidir. Bu amaçla atılan adımın daha sonrasında Erzurum kış turizmine önemli katkılar sağladığı söylenebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünyanın her yerinde, sunulan kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve devamlılığı için yerleşmenin önemi artarken, İran İslam Cumhuriyetinde rejimden ve siyasi sebeplerden kaynaklanan merkezleşme katı bir şekilde devam etmektedir. Merkezi otoritenin, kardeş şehir ilişkisi kurulmasında ve politika belirlenmesinde İran İslam Cumhuriyeti Batı Azerbaycan merkezi Urumiye şehrindeki etkisi görülmektedir. Türkiye'nin üç kıtanın ortasında yer alması, tarihi kökenleri, Osmanlı hinterlandı coğrafya ile kurulan yerel ilişkiler siyasi veya ideolojik olarak değil kardeşlik olarak adlandırılabilir.

Yapılan bu çalışma, Erzurum ve Urumiye belediyeleri arasında kurulan kardeş şehir ilişkisini, ilişkinin kurulmasında ve sürdürülebilirliğinde rol oynayan kurum ve yetkililer ile yapılan mülakatlar neticesinde derinlemesine incelenmiş ve bu ilişkinin günümüze kadar yerel halka, belediyelere katkısı sorgulanmıştır. Araştırma bulguların doğrultusunda aşağıdaki temel sonuçlara ulaşılmıştır:

- Erzurum ve Urumiye arasında kardeş şehir ilişkisinin kurulmasında Büyükelçi Derya Örs'ün girişimleri ve daha sonra kurumsal girişimler etkili olmuştur.
- Kardeş şehir ilişkilerinin geliştirilmesinde her iki belediyenin girişimleri etkili olmuş ancak tatmin edici düzeyde olmamıştır.
- Kardeş şehir ilişkilerinin gelişmesinde her iki toplumun aynı kültür ve coğrafyadan olması etkilidir.
- Kardeş şehir ilişkisinin amacı kardeş şehir ilişkisinin sürdürülebilir bir tabana oturtulması, farklı iki ülkede bulunan halkların kültürel bağların kaynaştırılmasına bağlıdır. Bununla birlikte turizm potansiyeli artırılarak ekonomik kazanç elde edilmiştir.
- Sosyal ve kültürel ilişkilerin gelişmesinde kardeş şehir politikaları büyük rol oynamaktadır. İki belediye arasında konser, fuar, sergi ve dini etkinlikler yapılmaktadır.
- Erzurum ve Urumiye belediyeleri arasında öğrenci değişimi yapılmıştır. Eğitim alanında yapılan bu etkinlik gibi belediye personelinin eğitimleri ile politika transferi düşünülebilir.
- İki şehir arasında ulaşımın kolaylaştırılması için yetkililer gerekli görüşmeleri yapmıştır.
- Gelişen teknoloji kardeş şehir ilişkilerinin daha sürdürülebilir olmasına imkân sağlayacaktır.
- Araştırmanın en öne çıkan bulgularından birisi de, Urumiye Belediye yetkililerinin İran'daki merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki idari vesayet denetiminin Türkiye'ye kıyasla daha katı olduğu yönündeki görüşleridir.

II. Dünya Savaşından günümüze kadar var olan kardeş şehir uygulamaları, Türkiye'de belediyelerin 1960'lı yıllardan sonra kullandıkları önemli bir ortaklık şekli olmuştur. Türkiye'nin kardeş şehir yolculuğu çok uzun olmamakla beraber olumlu kazanımlar elde etmesini sağlamıştır. Bu çalışmada ele alınan Türkiye'nin kardeş şehir yolculuğunda bir durak olan Erzurum ve Urumiye kardeş şehirlerinin incelemesi de bunu doğrulamaktadır. Türkiye'nin İran ile toplam 26 adet kardeş şehir ilişkisi bulunmaktadır. Ancak bu ilişkiyi ele alan akademik bir çalışma yapılmamıştır. İleride bu konu ile ilgili yapılacak akademik çalışmalar da Türkiye'nin kardeş şehir yolculuğuna önemli katkılar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Akman, Ç. (2016). "Evaluating The Current Situation Via Town Twinning Practices In Turkey", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, CİEP Özel Sayısı. s.1055-1071.
- Akman, Ç., Akman, E. (2017). "Türkiye’de Kardeş Şehir Uygulamalarının Dört Büyükşehir Belediyesi Üzerinden Nitel Bir Analizi", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(27), 228-254.
- Akman, Ç. Ergün, G. (2019). "İran İslam Cumhuriyeti’nin Yönetim Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme", Journal Of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR), 6(38), 1627-1640.
- Batmaz, N. Y. (2016). "Yerel Yönetimlerin Üye Oldukları Uluslararası Kuruluşlar Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği", Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 51(1), 103-128.
- Baydar, M. L., Gül, H. , Akçil, A. (2009). *Bilimsel Araştırmanın Temel İlkeleri*, Isparta: SDÜ Yayınları.
- Buis, H. (2009). "The Role of Local Government Associations in Increasing the Effectiveness of City to City Cooperation", Habitat International, 33, 190-194.
- Campell, E. S. (1987). "The Ideals and Origins of the Franco-German, Sister Cities Movement, 1945–70", History of European Ideas, 8(1), 77-95.
- Clarke, N. (2011). "Globalising Care? Town Twinning In Britain Since 1945", Geoforum, S:42, s.115-125. <https://eprints.soton.ac.uk/169119/>
- Çelik, A. (2016). "İran - Türk Müsiki’sine Etnomüzikolojik Yaklaşım", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(8), 2987-2994.
- Ekşi, S. T. (2018). *Dünyada ve Türkiye’de Kardeş Şehircilik*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, İstanbul: Seçil Ofset.
- Fisher, C. (2010), *Researching and Writing a Dissertation: An Essential Guide for Business Students*. PrenticeHall, England.
- Gezici, H. S. , Kocaoğlu, M. (2018). "Dünyada ve Türkiye’de Kardeş Şehir Uygulamaları", Çağdaş Yerel Yönetimler, 17(2), 113-139.
- Göymen, K. (2004). "Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler, Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü", 2004, Konferans Bildirileri, İstanbul Politikalar Merkezi, Sabancı Üniversitesi.
- Handley, S. (2006). *Take your Partners: The Local Authority Handbook on International Partnerships*, LGIB International Reports(10), LocalGovernment International Bureau, London.
http://lymingtontwinning.weebly.com/uploads/6/7/5/2/6752968/take_your_partners.pdf
- Joenniemi, P., Sergunin, A. (2011). "Another Face of Integration: City Twinning in Europe, Research Journal of International Studies, 22, 120-131.
- Kaltenbrunner, A. , Aaragon, P. , Laniado, D., Volkovich, Y. (2013). "Not all paths lead to Rome: Analysing the network of sister cities, Lecture Notes in Computer Science".<https://www.semanticscholar.org/paper/Not-all-paths-lead-to-Rome%3A-Analysing-the-network-Kaltenbrunner-Arag%C3%B3n/683eb218d9deba1dd7a8e778581ee85e3f6d7347> .(23.11.2019).
- Neumann, W. L. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, (6.Basım).(Çev. Sedef Özge), Ankara: Yayın Odası.

- Ogawa, A. (2012). *Sister City As a Preservation Strategy*, Columbia University. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özcan, Ü. (2006). *Yerel Yönetimler Arasında Ortaklıklar ve Kardeş Şehir İlişkileri El Kitabı*, www.depaturk.com/docs/siyasi/Kardes_Sehir_El_Kitabi_Son_Hali.pdf
- Tataroğlu, M. (2013). "Avusturya Cumhuriyeti". (Ed.M. Okçu, H. Özgür). *Dünyada Yerel Yönetimler, Örnekler- Uygulamalar* (71-108). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Türk Belediyeler Birliği. (2012). "Kardeş Şehirler: Uluslararası Belediye İşbirlikleri ve Birliğimizin Rolü", İller ve Belediyeler Dergisi, 776. 6-15.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zeren, H. E. , Aktulun, E. (2018). "Yönetişim Çerçevesinde Ortaklıklar ve Belediyelerin Kardeş Şehir İlişkileri: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği", *Assam Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM-UHAD)*, S:11, s.1-14.
- Zelinsky, W. (1991). "The Twinning of the World: Sister Cities in Geographic and Historical Perspective", *Annals of the Association of American Geographers*, 81(1), .1-31.
- <http://www.yereldiplomasi.gov.tr/tarihce> E.T: 30.07.2020
- <http://www.sister-cities.org> E.T: 30.07.2020
- <https://investment.urmia.ir/tr/Urmia-Hakk%C4%B1nda> E.T: 30.07.2020
- <http://www.erzurum.bel.tr/GuncelHaber-iranin-urmiye-heyeti-erzurumda-incelemelerde-bulundu/29/163.html> E.T: 30.07.2020
- <https://www.csb.gov.tr/dokumanlar/arama> E.T: 30.07.2020
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/urmiye> E.T: 30.07.2020